

Debatt

Kommentar till Henriette Sinding Aasen: »Hva slags barn? Abortdebatt med nytt innhold« (nr. 50)

K.G. Hammarlund

Henriette Sinding Aasen har skrivit ett viktigt och intressant debattinlägg om selektiva aborter och fosterdiagnostik. Utifrån den grundläggande principen att alla människor har samma värde kommer hon till slutsatsen att abortmotiverad användning av prenatal diagnostik inte bör accepteras. Även om jag delar flera av hennes synpunkter, menar jag att hennes resonemang om människovärde är otillräckligt som grundval för en sådan slutsats.

Vad menar vi med människors lika värde? I den mening Aasen diskuterar det tolkar jag det framför allt som människors lika rättighet - i enlighet med rättighetsdeklarationer som USAs konstitution eller franska revolutionens. Alla människor, oavsett ras, religion, kön, intellektuella färdigheter osv har samma rätt till liv, frihet och strävan efter lycka.

Men rätt i förhållande till vem - eller vad? Rättighetsdeklarationerna är väl oftast skrivna med tanke på rättigheter i förhållande till staten. Staten eller samhället har samma förpliktelser mot alla medborgare. Också den mest motbjudande, genuint onda människa - till exempel en nazistisk illgärningsman - har rätt till en opartisk rättegång med försvarsadvokat osv, och får - enligt min uppfattning - lika lite som någon annan dömas till dödsstraff.

Härav följer inte självklart att alla människor i alla sammanhang är lika värdefulla. Som privatpersoner, enskilda individer, värderar vi faktiskt människor olika, och behandlar dem olika, även om vi tillerkänner dem precis samma rättigheter i förhållande till staten.

Om mina egna barn hotas till livet, låt oss säga i en eldsvåda, skulle jag sannolikt ta stora risker för att rädda dem.

Om jag får se en obekant människa på väg att drunkna skulle jag kanske ta vissa risker för att rädda henne - men om vattnet är alltför kallt, eller om det blåser hårt, och jag blir osäker om jag verkligen skulle klara det, skulle jag kanske nöja mig med att ringa efter brandkår och ambulans.

Men trots att jag vet, att en blygsam summa pengar till Röda Korset eller Rädda Barnen kan rädda människor, som jag aldrig har sett, undan sjukdom och svält, väljer jag att lägga pengar på ren överflödskonsumtion: en flaska vin, en semesterresa, en vacker men obehövlig vas.

Jag behandlar alltså människor ojämnt, framför allt beroende på hur nära de står mig, fysiskt och känslomässigt. Innebär det att jag förnekar

principen om människors lika värde, i betydelsen människors lika rättigheter? Jag är inte säker på det.

Ett annat exempel: Jack och Jill älskar varandra. Jill älskas också av John - kan John då göra anspråk på att Jill också ska älska honom? Om inte - innebär det att Jill anser John mindre värd än Jack? Att hans människovärde är mindre?

Varför längtar man efter barn? Vad hoppas man av sina barn? För Retfærd's läsare, utpräglade intellektuella, handlar det kanske delvis om att få se barnet växa intellektuellt, glädjas åt barnets glädje att lära sig, se hur nyfikenheten och den växande kunskapen oavbrutet växer genom åren. Berövas vi detta genom att vårt barn fötts med ett handikapp kan vi glädjas åt annat, älska vårt barn lika mycket - men kommer kanske ändå, någon gång, att känna förtvivlan, sorg och ilska över att vi inte fick uppleva vad vi en gång hoppades på. Denna förtvivlan är dock inte detsamma som att vi fränkänner vårt barn samma människovärde, samma rättigheter som andra. Den gör oss inte till presumtiva fascister.

Av människors lika värde, i betydelsen lika rättigheter, följer inte att alla människoliv har samma värde, i den mening att de är lika goda. Ingen av oss vill väl hävda att det är likgiltigt om vi är sjuka eller friska, om vi är ångestfyllda eller lyckliga - vi föredrar ett liv utan sjukdom och smärta (däremot tror jag inte vi föredrar ett liv där vi är oförmögna att *känna* sorg och smärta, men det är en annan sak).

Vi kan tänka oss en kvinna med diabetes. Sjukdomen behöver i och för sig inte vara något hinder för ett gott liv, inskränkningarna i form av dietföreskrifter och regelbundna insulininjektioner är inte alltför betungande. Dock finns det en risk för allvarliga följsjukdomar: njurskador, svår synnedsättning, cirkulationsrubbnings. Diabetes går inte nödvändigtvis i arv, men kan göra det.

Om nu denna kvinna medvetet avstår från barn, för att hon vill bespara ytterligare en individ risken för njurskador och blindhet, ser vi detta som ett moraliskt högtstående och ansvarsfullt val? Eller som ett tecken på att kvinnan inte tillerkänner sjuka människor samma människovärde som friska?

Om kvinnan mot sin vilja blir gravid och väljer abort *utan* fosterdiagnostik, för att vara på den säkra sidan, är det moraliskt berömvärt eller förkastligt?

Om hon väljer abort *efter* fosterdiagnostik, som visar att fostret är disponerat för diabetes? Jag menar, att det inte i någondera fallet är rimligt att hävda, att av kvinnans val följer ett förnekande av alla människors, även diabetikers, lika värde - däremot ett erkännande att en diabetikers liv inte alltid är lika värt att leva - lika gott att leva - som ett liv utan sjukdomens hot.

Normalt är det bara vi själva, som kan avgöra om livet är värt att leva eller ej. Vi kan inte välja åt andra. Självmordet är accepterat, barmhärtighetsmordet inte. Och vi accepterar individens eget val som definition på

ett gott liv: Om en människa med Downs syndrom anser sitt liv värt att leva är det tillräckligt för hennes rätt att leva det - att jag för egen del hellre väljer mitt 46-kromosomersliv förändrar inte den saken. I den meningen är våra liv lika mycket värda och ger oss samma mänskliga rättigheter.

Det enda tillfälle då vi väljer åt andra, är vid en abort: vi utsläcker mänskligt liv, därför att vi är övertygade om att detta liv, om det får fortsätta att utvecklas, inte blir ett liv värt att leva - alternativt att *föräldrarnas* liv inte blir det.

Vilka kriterier är acceptabla? Arbetslöshet? Social misär? Barnet ett hinder för utbildning och karriär? Risk för ärftliga eller genetiskt betingade sjukdomar hos barnet? Konstaterade ärftliga eller genetiska sjukdomar? Gränserna är inte självklara!

Den teknologiska och biologiska kunskapen har gett oss möjlighet till tidig fosterdiagnostik, vars resultat kan leda till att selektiva aborter blir vanligare - legalt eller illegalt. Att fatta beslut om en sådan abort måste vara ett av de svåraste beslut som över huvud taget kan tänkas.

Men det kanske kan jämföras med beslutet om en generell abort? Ett sådant beslut är också fruktansvärt svårt - ändå anser vi, att den enda som har rättigheten att fatta beslutet, den enda som har möjligheten och den som också bör ha möjligheten, är den kvinna som bär fostret. Det är hon, i bästa fall tillsammans med fadern och med samhällets stöd, men slutligen hon ensam, som har ansvaret för barnet och för sig själv. Hon är därför den som har beslutsrätten.

Henriette Sinding Aasen vill dock inte ge henne rätten till beslut om selektiv abort - ty i det fallet, menar Aasen, har kvinnan inte bara ansvar för barnet och för sig själv, utan för alla nu och i framtiden levande med ärftliga eller genetiskt betingade sjukdomar och handikapp. Hon förmår visserligen fatta det beslut som är bäst för henne och barnet, men inte det beslut som är bäst för samhället - därför bör denna rättighet tas ifrån henne.

Det är svårt att se på när människor fattar fel beslut. Både Henriette Sinding Aasen och jag är, tror jag, bekymrade över att så många människor röstar på partier av Fremskrittspartiets typ, och vi är också båda två oroade över resultatet av deras röster. För den skull är jag inte beredd att ifrågsätta den allmänna rösträtten. Ty åt vem ska vi överlåta rätten att fatta de goda besluten?

Men det finns också skäl att fråga sig vad som är ett i moralisk mening felaktigt beslut. Gör vi det för lätt för oss, när vi övervältrar ansvaret för vår attityd gentemot de handikappade på de föräldrar som väljer abort grundad på fosterdiagnostik? Är inte allas vårt ansvar - i våra krav på politiker, i vårt uppträdande mot handikappade - lika stort eller rent av större? I den idylliska TV-serien L.A. Law, där bildade liberala medelklassjurister löser alla moraliska problem, har advokatfirman McKenzie-Brackman anställt en förståndshandikappad vaktmästare. Finns det nå-

gon advokatbyrå eller juridisk institution i Norden som ens kommit på tanken att göra något liknande? Om inte - varför?

Jag tvivlar alltså på att Aasens slutsats är den rätta. Jag vill inte förvägra de utvecklingsstörda rätten till bästa möjliga liv. Jag anser att vi har råd att göra mycket mer för att hjälpa dem njuta av den rätten. Jag tror det finns goda skäl att diskutera formerna för hur fosterdiagnostik erbjuds, möjligheterna till stöd åt föräldrar som får veta att deras barn kan födas med någon genetisk skada osv. Men jag är inte säker på att de blivande föräldrarna ska ges det primära moraliska ansvaret för detta, att ett förbud mot fosterdiagnostik, eller förbud mot aborter grundade på diagnoser, gör livet för dagens och framtidens handikappade mera värt att leva.

Fosterdiagnostikens möjligheter är en av våra senaste tuggor på frukten av kunskapens träd, och en som tydligt visar att kunskap är på både gott och ont - att kunskap inte bara löser problem utan också ger oss nya. Vi får plötsligt möjlighet att välja, inte mellan något självklart gott och något självklart ont, utan mellan två alternativ som båda innehåller något obehagligt, motbjudande och skrämmande. Ändå vill jag tro, att det inte är likgiltigt vad vi väljer utan att det ena alternativet faktiskt är bättre än det andra. Jeg tror också att mitt alternativ är att föredra framför Henriette Sinding Aasens. Men - som Retfærds läsare redan förstått av alla mina »jag tror«, »jag tvivlar«, »kanske« - jag är inte säker. Jag hoppas bara att en fortsatt debatt kan göra oss säkrare.

Författarupplysningar:

K.G. Hammarlund, fil.kand. Ekonomiadministratör vid Afrikagrupperna i Sverige, Gröndalsvägen 35, 117 66 Stockholm, Sverige.